

I . V . N

Vereniging voor natuur en milieueducatie

De Wielewaal

(volgnr. 11)

Afd. Leek/Nietap

Jaargang 6, oktober 2006

Themanummer: Wetland Leekstermeergebied

Losse nummers € 1,00

I.V.N. – afdeling Leek / Nietap

Het IVN, Vereniging voor natuur- en milieueducatie, is een vereniging van vrijwilligers en beroepskrachten die streeft naar meer natuur en betere kwaliteit van het milieu. Verspreid over Nederland heeft het IVN 176 afdelingen. Ongeveer 17.000 leden zetten zich actief in voor natuur en milieu door middel van allerlei voorlichtende en educatieve activiteiten.

Samenstelling bestuur:

Voorzitter:	vacant	Lid:	Herman de Heer
Secretaris:	Herman de Meijer	Lid:	Laus Paagman
Penningmeester:	Kees Nagelmaeker	Lid:	Ine Lagerwerf
		Lid:	vacant

Werkgroepen: Geen

Redactieadres afdelingsblad en secretariaat:

't Kaarnhuus 24
9356 EK Tolbert
tel. : (0594) 51 77 94 (na 19.00 h.)

Sluitingsdatum kopij volgend blad

31 maart 2007
(verschijnt eind april 2007)

Redactie: Herman de Meijer, e-mail: meysie@home.nl of ivnleek@home.nl

Contributie:

De leden van IVN-afd. Leek / Nietap betalen minimaal € 16,00,
gezinsleden minimaal € 3,00 en donateurs minimaal € 7,00 per jaar.

Ledenadministratie:

Nieuwe lidmaatschappen, verhuizingen, opzeggingen en overschrijvingen kunnen worden gemeld bij het afdelingssecretariaat. Opzeggingen en overschrijvingen vinden uitsluitend plaats per 1 januari van het navolgende jaar.

Omslag: Ontwerp door Willem Hovinga
Druk: Drukkerij “De Zijlen”

Website: <http://www.ivn.nl/leeknietap>

Inhoud:

<u>I.V.N.- afdeling Leek / Nietap</u>	pg. 1
<u>Inhoud</u>	pg. 2
<u>Van de secretaris</u>	pg. 3
<u>Statement IVN Leek-Nietap over het gebied</u>	pg. 6
<u>polder Vredewold</u>	
<u>Toelichting op statement</u>	pg. 7
A. Het gebied	pg. 7
B. Natuur- en Milieu- Educatie	pg. 8
C. Over de Natuur en het Milieu	pg. 8
D. Over de Educatie	pg. 11
<u>De legitimatie van “oorspronkelijke” natuur</u>	pg. 12
<u>ACTIVITEITEN</u>	
<u>Van november 2006 tot zomervakantie 2007</u>	pg. 16
-Landelijke natuurwerkdag, 4 november	pg. 16
-Landelijke IVN-dag in Burger's Zoo	pg. 16
-Snertwandeling, 27 december	pg. 16
-Gezellige avond, 26 januari 2007	pg. 17
-Vogelexcursie Lauwersmeergebied, 3 februari	pg. 17
-Nachtvlinder cursus, maart	pg. 17
-Voorjaarswandeling, 1 april	pg. 18
-Basis cursus wilde flora, april / mei	pg. 18
-Algemene ledenvergadering, 10 april	pg. 18
-Borkener Paradies, 22 april	pg. 19
-Slootjesexcursie, 12 mei	pg. 19
-Weidevogels rondom het Leekstermeer, 17 mei	pg. 20
-Veldexcursie libellen / vlinders, 26 mei	pg. 20
-Natuurwandeling Sintmaheerdt, 13 juni	pg. 20
-Nachtvlinderavond, 15 juni o.v.	pg. 21
-Provinciale IVN-dag in het Oldambt	pg. 21
-Fietstocht, 1 juli	pg. 21
<u>De legitimatie van “oorspronkelijke” natuur (vervolg)</u>	pg. 22
<u>Weidevogelfietstocht, Hemelvaartsdag 25 mei 2006</u>	pg. 24
<u>Vaarexcursie Naardermeer 24 juni 2006</u>	pg. 26
<u>Gebiedsbeschrijving van het Wetland Leekstermeer</u>	pg. 28
<u>Ande NieDijk aan een nieuwe dijk</u>	pg. 33
<u>AGENDA samenvatting</u>	pg. 35

Van de secretaris

En wat was het een vreemde zomer. Een tropische julimaand werd gevolgd door een augustusmaand die aan de natte moesson doet denken. En dan september, opnieuw een record. Het was in 300 jaar niet zo warm.

Het wordt dan ook tijd voor enige verkoeling en daarom is deze uitgave van “de Wielewaal” in ruime mate gevuld met ‘natte materie’ inzake het wetland Leekstermeer en omgeving.

Sterker nog, het is de eerste vrijwel geheel aan één thema gewijde Wielewaal.

Maar eerst naar enkele bestuurszaken.

Helaas moet ik ook deze keer beginnen met een triest bericht. Na een korte ziekteperiode is op 13 juli 2006 ons lid Tjeerd Bron overleden. Hij was al lang lid van onze afdeling. Vorig jaar was hij samen met zijn echtgenote actief betrokken bij de voorbereiding van de Provinciale IVN-dag en afgelopen winter was hij nog actief in de kascommissie. We zullen hem missen.

Gedurende het afgelopen half jaar hebben we als afdelingsbestuur weer regelmatig activiteiten of excursies georganiseerd waar tot onze vreugde steeds meer geïnteresseerden op af komen. Zo was de excursie naar het Naardermeer volledig volgeboekt en ook de vleermuizenexcursie trok zo’n 50 bezoekers. Soms groeit het echter ook ons boven het hoofd; zo werden we compleet overrompeld door 70 deelnemers aan een fietstocht door het Westerkwartier.

Ook de komende periode zullen we proberen u en alle natuurliefhebbers in de omgeving weer van een attractief aanbod te bedienen. Een overzicht aan activiteiten vind u als vanouds weer midden in het boekje.

Hoewel voor het oog de afdeling goed draait en vol leven is, maakt het bestuur zich toch enige zorgen. Er rust namelijk wel erg veel werk op weinig schouders.

Het bestuur heeft op dit moment 2 vacatures, waaronder de voorzittersfunctie, en in maart/april 2007 zal ook ondergetekende zijn functie als secretaris neerleggen. Hoewel het bestuur aanmeldingen hartelijk zal omhelzen, snappen ook wij wel dat niet iedereen op een drukke, tijd opeisende, bestuursfunctie in onze IVN-afdeling zit te wachten. Daarom hebben we de taken zoals die er nu liggen opgedeeld in afzonderlijke eenheden in de hoop u warm te kunnen maken voor een van deze deeltaken. Daarbij geldt het principe: “Met vele handen maken we licht werk”. Op de volgende pagina vindt u een overzicht aan deeltaken waarvoor we vrijwilligers zoeken.

Te (her)verdelen taken binnen de afdeling en het bestuur:

- Notuleren van vergaderingen
(ca. 10 x bestuursvergadering, 1 x algemene ledenvergadering)
- Bezoek van districtvergadering
(4 x, afwisselend Groningen en Winschoten)
- Bezoek Raad van Toezicht-vergadering Milieufederatie Groningen
(5 x, behoeven niet alle bezocht te worden)
- Vergaderagenda's bestuursvergaderingen opmaken
- Ledenadministratie
- Contributie-inning
- Post bezorgen (Wielewaal en brieven in regio Leek/Tolbert/Nietap)
- Redactie Wielewaal
 - opmaak
 - artikelen schrijven / verzamelen
- Websitebeheer (kennis is aanwezig bij huidige secretaris)
- Werving adverteerders (en sponsors/donateurs)
- Uitwerking jaarlijkse excursies / activiteiten
(van gezellige avond tot insectenexcursie en alles daartussen)
(kan in werkgroepverband)
- Uitwerking activiteiten van en in samenwerking met andere partners
(Denk b.v. aan: Groene Maand activiteit, Nacht v/d Nacht,
Nationale Nachtvindernacht, Nationale natuurwerkdag, etc.)
(kan in werkgroepverband)
- Deelname aan specifieke projecten
Wie graag wandelt en ook nog wat tijd over heeft om samen met andere IVN-ers te onderzoeken welke wandelpaden er nog (meer) aangelegd zouden kunnen worden in ons gebied, wordt van harte uitgenodigd zich te melden bij de secretaris. Zeker ten noorden van de A7 is op 't gebied van wandelpaden waarschijnlijk nog het een en ander te realiseren, zeker nu er diverse subsidiepotjes op het vuur staan. Meldt u alstublieft en we kunnen van start gaan met een werkgroepje.
- Werkgroepcoördinatoren
(denk aan vogels, paddenstoelen, flora, amfibieën, onderzoek voor
b.v. Milieufederatie, monitoringtrajecten, etc.)
- Cursusontwikkeling en aanbieden cursussen
(Van natuurgidsencursus tot vogelcursus en alles daar tussen)

Meldt u zich s.v.p. Met elkaar kunnen we elkaar steunen en heel veel bereiken.

In de hieraan voorafgaande opsomming kunt u al een aantal zaken lezen die nieuw zijn binnen de afdeling.

Zo is de afdeling sinds afgelopen zomer officieel aangesloten bij de Milieufederatie Groningen. Als afdeling kunnen we hier voordeel mee behalen als we b.v. (juridische) kennis of hulp zoeken bij ingewikkelde planologische of regio-overstijgende zaken. De Federatie biedt ook de mogelijkheid om krachten met andere partners te bundelen en zo als factor sterker te staan. Het lidmaatschap schept ook (morele) verplichtingen. De Milieufederatie doet veel onderzoek en vraagt daarvoor regelmatig hulp van vrijwilligers.

Zo helpen we elkaar.

Vermeldenswaardig is verder dat het bestuur contact heeft gezocht met Landschapsbeheer Groningen en indirect met het Waterschap Noorderzijlvest inzake beheer en potentiële natuurwaarden van een sterk meanderende, vroeger in verbinding met de Oude Riet staande, waterloop onder Boerakker. We hebben een projectvoorstel ingediend om hier weer zoveel mogelijk oude natuurwaarden terug te krijgen. Beide organisaties lijken geïnteresseerd en met de nodige subsidiemogelijkheden als smeermiddel kan hier in potentie weer iets heel moois ontstaan. We houden u zeker op de hoogte van de voortgang.

Elders in deze Wielewaal leest u over de officiële opening van de Groene Maand. Als afdelingsbestuur hebben we een statement opgesteld inzake de gewenste waterkwaliteit en verdere ontwikkeling van het Leekstermeergebied en polder Vredewold. Dit statement, met toelichting, is in zijn geheel in de Wielewaal opgenomen. Graag horen we uw reactie hierop. Bent u het er mee eens, of misschien juist wel helemaal niet. En waarom dan wel/niet?

Laat het ons weten!

In het verlengde hiervan is een artikel geplaatst over een toekomstvisie van het wetland Leekstermeer met fluctuerende waterstanden.

Kortom, in dit themanummer veel informatie over de omgeving van het Leekstermeer.

Ik hoop dat u weer veel genoegen beleeft aan deze uitgave en ik reken ook het komende halfjaar weer op een vruchtbare samenwerking op het gebied van excursies en andere activiteiten.

Herman de Meijer

Statement IVN Leek-Nietap over het gebied Polder Vredewold.

Uitgesproken bij de opening van de Groene Maand 2006.

Het IVN Leek-Nietap ambieert het oorspronkelijke natuurbeeld 'laagveenmoeras' binnen de kaden van het gebied Lettelberter petten en Lettelberter bergboezem.

Dit betekent herstel van oude grondwaterstromen, grondwatertrappen en kweldruk. Wij kiezen voor het vasthouden van gebiedseigen water en hogere waterpeilen in zomer en winter. Inlaat van IJsselmeerwater moet voorkomen worden.

Wij kiezen voor een gehele biotoop, het 'smalle' natuurstreefbeeld laagveenmoeras levert een zeer 'brede' natuurwinst op.

Verloren gegane natuurwaarden (zoals moeraskartelblad, krabbescheer, roerdomp, zwarte stern, kemphaantje, watersnip, bever, visotter, waterspitsmuis, kwabaal, modderkruipers, ringslang, heidekikker en groene glazenmaker) moeten weer een kans krijgen.

Ganzen en weidevogels kunnen hierbij meeliften, maar zijn niet prioritair.

TOELICHTING op statement.

A. Het gebied:

A.1. Ontgonnen glaciale hoogveendalen.

Geert Hadders zegt in ‘Turf op de grens’ (juni 2002):

“Lettelberter petten en Lettelberterbergboezem zijn onderdeel van de glaciale slenk van de Leke (zuid-west—noord-oost), eertijds een hoogveen- en laagveengebied, tussen de Drentse heuvelrug en de gast Vredewold (van Oostwold/ Lettelbert/ Midwolde/ Tolbert/ Niebert/ Nuis/ Marum naar Trimunt).

Noordelijker en parallel hieraan loopt soortgelijk het glaciale beekdal van De Oude Riet tussen Vredewold en Langewold (de grote gast). Eertijds was dit eveneens een hoogveen- en laagveengebied”.

A.2. Het laaggelegen, smalle gootje rondom de kop van Drenthe.

Henk van 't Land (dijkgraaf Noorderzijlvest) zegt:

“Door het grote verval tussen het Fochteloërveen (plus 12 meter NAP) en het Lage Midden van de provincie Groningen, rondom de kop van Drenthe (min 1 NAP) met daaropvolgend het Hoge Land (plus 1-2 NAP) is dit gebied **uniek** in Nederland en altijd erg vatbaar geweest voor overstromingen.

Naar verluid stonden de landerijen in de Petten en de Bergboezem (Polder Vredewold) en de Drie Polders van oktober tot april vaak geheel onder water. Nog tot 1970 heeft deze situatie bestaan. De bewoners uit de Petten en de Drie Polders moesten soms een half jaar per kano of roeiboot hun huis zien te bereiken.

Dit is een zorgenkindje voor de waterschapsbeheerders. Daarbij komt de hedendaagse Groningse situatie van gelijktijdige bodemdaling en zeespiegelrijzing.

Daarom zien we nu een beleid van voorlopige bergboezems, noodoverlopen en het zolang mogelijk vasthouden van gebiedseigen water (ook op de hellingen in het Drentse, via extra stuwen en meanderen). Hierbij komen nog maatregelen als het verhogen van de zeedijken, vergroten van de boezem en het plaatsen van krachtiger uitwateringspompen”.

A.3. Moerasontwikkeling?

In de Lettelberter petten is sprake van herstel van voormalige grondwatertrappen (I en II), een nieuw (hoger) waterpeil en ontwikkeling van moeraszones binnen de kaden.

Er liggen, naar verluid, recentelijk conflicten met boeren, die het gebied willen reserveren voor weidevogels en ganzen met lagere grondwaterpeilen. Wellicht spelen ook economische motieven hierin een rol.

B. Natuur- en Milieu- Educatie.

Wat zegt IVN-Leek/Nietap?

Wij zijn er voor de natuur (planten, dieren en o.a. waterkwaliteit).

Dit is de N. en de M. van de natuur en het milieu.

En we zijn er om de jeugd en de bevolking hierbij te betrekken. Dat is de E. van educatie.

Over beide zegt de verklaring (ons statement) dan ook iets.

C. Over de Natuur en het Milieu.

C.1. Van oudsher moeraswaarden.

Wat zijn de natuurwaarden in en om het gebied?

Het Leekstermeergebied was ooit een gebied vol natuurwaarden met moeraskartelblad, krabbescheer, zwarte sterns, vele soorten zeggen en bijzondere water- en oeverplanten (rapport Buro Bakker, Assen), met roerdampen, visarenden, kemphaantjes en watersnippen. Door o.a. bevolkingsdruk, recreatie en landbouw is veel hiervan verdwenen.

Visser vingen hier kwabalen en kregen een premie voor gedode visotters!

Mogelijk kwamen hier in de Middeleeuwen en later, net als in het Oude Riet (*de bevervallei*), **bevers** voor.

C.2. Zonder kwel geen natuur in Westerkwartier. De absolute voorwaarde is kwel.

Zonder voldoende lokale kwel vanaf de gasten, maar vooral de regionale kwel vanaf het Drents plateau zullen natuurwaarden enorm achteruitgaan. De voormalige grondwatertrappen (I en II) zullen weer hersteld moeten worden.

Hier ligt een belangrijke taak voor het Waterschap. Zij zullen meer de aandacht moeten richten op verloren gegane grondwaterstromen en kweldruk. Momenteel worden door particulieren, boeren en vooral door de drinkwaterbedrijven een te grote aanslag gepleegd op de oorspronkelijke kweldruk. Het beleid moet gericht worden op het iets duurdere gebruik van oppervlaktewater voor de drinkwaterbereiding.

C.3. Na 1970 verbetering waterkwaliteit.

Nu zien we ook nog wel bijzondere dieren en planten; modderkruipers, rivierkreeften, het korfslakje, heikikkers, ijsvogeltjes, een klutenkolonie, porseleinhoentjes, kwartels en kwartelkoningen, aalscholvers, weidebeekjuffers, blauwe breedscheenjuffers, kalmoes en dotterbloemen. Deze ervaring hebben we mede te danken aan de verbetering van de waterkwaliteit via o.a. riolering en buitenriolering.

Een kanttekening hierbij:

Van oudsher en zelfs na 1970 zijn er in het Lettelberter gebied (bij de huidige bergboezem, nu verdwenen), de Petten (schijnt te herstellen) en de ingang van het Leekster Hoofddiep (nu bijna geheel verdwenen) nog vrij veel vindplaatsen van Krabbescheer en ander kwelindicatoren. Jaar na jaar gaat deze vegetatie achteruit. Niemand doet er iets aan. Doordat de sloot geen zwetsloot is wordt er niet geschoond. Doordat de terreineigenaar zijn eigen rapporten niet kent, weet men hier niet van. Door achterstallig onderhoud verlanden de sloten, de sliblaag wordt te dik of de waterpest/het riet verdrijft de krabbescheer (een plant die in extremo, vele honderden insecten en ongewervelden huisvest, waaronder de universeel bedreigde groene glazenmaker).

C.4. Meer samenwerking, studie en coördinatie.

IVN-Leek/Nietap vindt dat Provincie en Waterschap deze natuurwaarden en de waterkwaliteitswaarden beter moeten monitoren en hier ook meer in moeten gaan samenwerken. Samenwerken met de natuurorganisaties is mede essentieel.

We denken aan Groninger Landschap, Staatsbosbeheer, Landschapsbeheer Groningen, IVN en NatuurMonumenten. Deze rapportages moeten niet in een la verdwijnen, maar so wie so automatisch naar de bevolking, de organisaties, de pers en dus ook naar het IVN toegestuurd worden.

De coördinerende rol zou mogelijk bij Landschapsbeheer Groningen kunnen liggen.

Wij vinden ook dat er meer mankracht regio-gewijs op deze natuur- en waterkwaliteits-waarden moet worden vrijgemaakt voor bestudering, analyse en planvorming tot herstel.

Naast de adviesbureaus kunnen studenten hier in meerdere mate een rol in krijgen via stage of afstuderen.

C.5. Moeras of grutto's en ganzen? Betalende, boeren- of oorspronkelijke natuur?

Wat betreft de controverse: moerasontwikkeling of weidevogels/ganzen kiezen we voor integrale biotoopontwikkeling en niet voor enkele soortenontwikkeling, zoals weidevogels en ganzen. Agrariërs kunnen aan de laatstgenoemde soorten iets verdienen (SAN-gelden). De vraag is echter of eventuele economische motieven de 'echte' natuur zoals wij die voor ogen hebben niet in de weg staat. Moeten we kiezen voor snelle waterafvoer in tijden van regenoverschotten en inlaat van IJsselmeerwater in tijden van droogte? Dit lijkt ons niet.

Door de 2800 ha grote bergboezem Matsloot plus Eelder- en Peizermaden en de vele extra stuwen (de fameuze honderd vanaf Norg) en nu steeds meer meanderende Drentse beken schijnt de tegendruk hier in de toekomst automatisch een eind aan te gaan maken (zie artikel op pagina 28).

Het gebied Polder Vredewold is **van oorsprong laagveenmoeras**.

Moeras heeft een negatieve bijklank van nat en naargeestig, van verdrinken, van mist en nevel, van ellende en achterstand. Niets is minder waar: nu en in de toekomst liggen er talloze mogelijkheden voor recreatie en eindeloos genieten van de vele fameuze natuurwaarden.

Hier ook kan aan de E van Educatie door het IVN inhoud worden gegeven.

D. Over de Educatie.

Excursies houden, opleiden, voorlichten, werken, onderzoeken en enthousiasmeren.

"Het IVN draagt op vele wijzen bij aan een duurzame samenleving door mensen te betrekken bij natuur, milieu, landschap en leefomgeving". Zo ook IVN-Leek/Nietap. Ook wij staan van harte open voor samenwerking met andere organisaties die zich inzetten voor natuur, milieu, landbouw, recreatie en toerisme.

Verheugend is de nieuwe ontwikkeling dat het Groninger Landschap en in mindere mate Staatsbosbeheer werken met regioteams van natuur gidsen om volwassenen en jeugd rond te leiden in hun natuurgebieden. Het IVN doet dit al jaren. De afdeling Grootegast heeft inmiddels een bloeiende jeugdafdeling en gebiedsgerichte natuurgidsen. En alle 3 genoemde organisaties houden naar volle tevredenheid hun eigen, meest goed bezochte, excursies. Overigens zonder veel onderlinge coördinatie, maar ook zonder onderlinge wrevels.

Als IVN leiden we water- en natuurgidsen op. We houden natuurwaarden in de gaten en publiceren daarover. We houden voorlichtingsavonden. Via vlinder- en libellenroutes onderzoeken we wekelijks de stand van zaken in 't zomerseizoen. Regelmatig organiseren we werken in de natuur of houden een tentoonstelling. En provinciaal en gemeentelijk volgen en/of bekritisieren we het natuur/milieubeleid.

De legitimatie van "oorspronkelijke" natuur.

In ons statement komt u de term “oorspronkelijke natuur” tegen.

De vraag kan rijzen, wat is de "oorspronkelijke natuur" voor dit gebied en welke periode in de geschiedenis staat hierbij model? Is het niet zeer arbitrair wanneer je bijvoorbeeld de periode 1850-1950 als uitgangspunt neemt (zoals gesteld door de voorzitter LTO-Noord en Rixt Smit van het IVN)? Hoe weet je hoe de natuur er uit zag bijvoorbeeld in de vroege Middeleeuwen? Tot wanneer was hier sprake van oernatuur?

Een ding is zeker: vanaf de een na laatste ijstijd tot aan de vroege Middeleeuwen is sprake van ongerepte oernatuur en zijn er een aantal constanten in het Groninger landschap van Zuidelijk Westerkwartier.

We noemen hier de landschaps-, klimaat- en bodemelementen zoals:

- A.1. De gasten.
- A.2. De pingo's,
- A.3. De glaciële beekdalen van de Leke en de Oude Riet.
- A.4. De belangrijke (100 meter hoge?) waterscheiding Trimunt met de 4 glaciële beekdalen van Oude Riet, Lauwers, Drait en Boorne. Het gebied tussen Trimunt en Opende (wellicht zelfs doorlopend tot Frieschepalen en Drachten) wordt later De Doezen genoemd.
Het wordt gekenmerkt door 5 grote meren (meerstallen) en zal in hoogte vergelijkbaar zijn geweest met de Hondsrug, die indertijd eveneens zeker 100 meter hoger gelegen moet hebben.
- A.5. De kwelstromen vanaf het Drentse plateau en vanaf de gasten. Leidend tot uiterst interessante en diverse, kwelafhankelijk flora en fauna.
- A.6. De glaciële keileem- en potkleigronden bedekt met dekzanden.
- A.7. De dagelijkse getijdenbeweging. We hebben hier zo'n honderdduizend jaar te maken met de getijdenbeweging van Lauwers en Oude Riet.
"Lutjegast aan zee" is eveneens zo'n eeuwenlange constante geweest.
- A.8. Het gematigde zeeklimaat.
- A.9. Hoogveenvorming. Vooral op gang gekomen na de laatste ijstijd (vanaf 600 v. Chr. met name) en wel op die (hogere) plekken waar de getijdenbeweging niet merkbaar was. Hierin bevonden zich vaak grote waterplassen, de zgn. meerstallen. De ontginning van dit veenmosveen is allereerst georganiseerd door lokale edelen, soms door kloosterlingen (Trimunt, Gerkesklooster, Kuzemer en Aduard), later ook door overheden en grote ondernemers. Leidend tot het veenkoloniale landschap.

- A.10. Laagveenvorming. Vindt overal plaats waar op beschutte plekken planten als riet, biezen en zeggen op lage plekken, bij grondwaterniveau kunnen afsterven. De ontginning (baggelen), allereerst georganiseerd door monniken, kleine luiden en later ook door overheden. Resultante zijn de petgaten-complexen, ontstaan met name in crisistijden zoals oorlog, armoede, hongersnood en ziekte.
- A.11. De Dobben en Vennen, gevormd in en na de laatste ijstijd, waarbij de eerste voedselrijk en grondwaterafhankelijk - en de laatste op zandbodem, voedselarm en regenwaterafhankelijk zijn.

In de vroege Middeleeuwen is er dan inmiddels, in de 5 genoemde beekdalen, een enorm pakket laag- en hoogveen gevormd. De bevolking neemt toe, zowel op de noordelijke wierden, schoorwallen als op de keileem-dekzandruggen (de gasten) van ZWK. Afwisselend heeft de invloed van de zee de overhand, dan weer kan de hoogveenvorming op gang komen met een bodemverhoging van een kleine 1 mm per jaar.

Door menselijke invloed zijn nu pas echte grote ingrepen merkbaar in het landschap.

In het ZWK zien we de ontwikkeling van:

- B.1. Heidevelden (schapenteelt) na eeuwen leidend tot een veldpodzolbodem.
- B.2. Hiermee samenhangend het esdorp Marum.
- B.3. Mieden (gemeenschappelijke beheerde, zeer laag gelegen hooilanden).
- B.4. Mienscheren (gemeenschappelijke beheerde weidegronden), na ontbossing en ontwatering leidend tot uitgestrekte weidevelden.
- B.5. Particuliere weidegronden, via opstreckende heerden vanaf de boerderij op de gasten (B.3 en B.4 leidend tot de nieuwe trits boer - weiland-koe - mest-regenworm - weidevogels).
- B.6. Leidijken. Om het zure hoogveenwater of om het zoute zeewater te keren.
- B.7. Coulissenlandschap. Via de kloosters van o.a. Aduard, Kuzemer, Gerkesklooster en Trimunt worden dijken opgeworpen, sloten en sluizen gebouwd en komt een nieuwe verkaveling tot stand. In ZWK ontstaat loodrecht op de gasten een elzensingel/coulissenlandschap, waarbij van nature in de laagste diepten van de beekdalen de elzengroei stopt.

B.8. De "Taartpunten". In de verschillende kerspelen hanteerde men bij de ontginning vaak een (de eigen?) kerktoren. Het gevolg is dat de algemene verkaveling loodrecht op de gasten soms opeens niet meer parallel liep. De taartpunten Oostwold (225-580), Pasop (217-580), Tolbert (221-577), de Traan (220—578) en Matsloot (220-580).

N.B.: De getallen achter de taartpunten zijn de x- en y-coördinaat van de Nederlandse kilometerhokken

Wanneer mogen we nu spreken over oorspronkelijke natuur voor Lettelberter petten en Lettelberter bergboezem?

62.000 JAAR														
P	E	R	I	O	D	E	T	U	S	S	E	N	D	E
T	I	J	D	E	N								L	A
													A	T
													S	E
													2	I
													J	S

Einde
Laatste
Ijstijd

Periode	oernatuur	→	→	→	→	→	→	→	→
8000 v. Chr.									4000 v. Chr.

eerste nomaden					eerste bewoners					Nu
→	→	→	→	→	Einde	periode	oernatuur			
					0					
						500	1000	1500	2000	

Alles wat min of meer constant is vanaf de een na laatst ijstijd (72.000 jaar geleden) tot heden mogen we ongetwijfeld oorspronkelijk noemen. Alles wat min of meer constant is gebleven vanaf de laatste ijstijd (10.000 jaar geleden) verdient o.i. dezelfde kwalificatie van oorspronkelijkheid.

Blijven over de door mensenhand gevormde cultuurhistorische landschapselementen van 1000 na Chr. tot heden. Mogen we die wel oorspronkelijk noemen? Het zijn de cultuurlandschappen van de heiden, het esdorp, de mieden, de mienscheren, de opstreckende heerden, de leidijken, het elzen-coulissenlandschap en de kerspelvekaveling. Een ding is zeker; hun historie is niet van 1930 of 1950, maar veel ouder, zo'n 1000 jaar. We denken gerechtigd te zijn om ze eveneens oorspronkelijk te noemen.

	70.000 v.Chr- 8000 v.Chr.	8000 v.Chr-1000 na Chr.	1000 na Chr.- Heden
OERNATUUR ZWK			
a.1. Gasten *	ontstaan	met dekzanden overstoven	sterk afgevlakt
a.2. Pingo's		ontstaan	sommige hersteld
a.3. Glaciale beekdalen *	ontstaan	in tact, minder verval	gekanaliseerd
a.4. Waterscheiding Trimunt	ontstaan (+100 m. NAP?)	sterk vervlakt	plus 5 m. NAP
a.5. Regionale kwel Drenthe *	ontstaan	intact	sterk verminderd
a.6. Keileem-potklei-dekzanden *	ontstaan keileem	geplooid en nu met dekzanden	min of meer intact
a.7. Getijdeninvloed van de zee	dan wel, dan niet	permanent	uiteindelijk gestopt 19 ^e eeuw
a.8. Zeeklimaat *		Ontstaan	nog steeds wel intact
a.9. Hoogveenvorming		eigenlijke ontstaan	ontginningen gestopt
a.10. Laagveenvorming *		eigenlijke ontstaan	"gebaggeld" en gestopt
a.11. Dobben en Vennen		ontstaan	Moeilijk te vinden, soms hersteld
CULTUUR-NATUUR ZWK			
b.1. Heide en veldpodzolgronden			podzol intact, heide verdwenen
b.2. Het esdorp Marum			als esdorp onherkenbaar
b.3. Mieden-Me(e)den-Maden *			Als gemeensch. hooiland weg
b.4. Mienscheren *			ontstaan, niet langer functioneel
b.5. Opstreckende heerden *			ontstaan en vrijwel in tact
b.6. Leidijken			ontstaan, nu relict
b.7. Elzen-coulissenlandschap *			ontstaan en soms hersteld
b.8. Taartpunten, kerspelvekaveling			nog steeds intact

* Is relevant voor de legitimatie van het begrip oorspronkelijkheid van het streefbeeld "laagveenmoeras" voor de Polder Vredewold.

Vervolg op pagina 22

ACTIVITEITEN

Van november 2006 tot zomervakantie 2007

Landelijke natuurwerkdag, 4 november

Voor de 6^e maal vindt dit jaar de natuurwerkdag plaats. Vorig jaar hebben 6.000 volwassenen en 3.000 kinderen gewerkt in natuur en landschap. Er is geplagd op blauwgraslanden; opslag verwijderd van heideterreinen en veengebieden en er zijn lanen opgesnoeid. Ook zijn er broeihopen gemaakt voor slangen; zwerfvuil opgeruimd uit natuurgebieden, vennetjes schoongemaakt, sloten gedregd en kikkerpoelen opgeschoond.

Daarnaast zijn wandelpaden hersteld, wilgen geknot en heggen gesnoeid. Kortom, er is heel veel werk verricht waarmee de natuur erg geholpen is!

Ook dit jaar zal er op veel plaatsen in het land worden gewerkt. Als afdeling hebben wij op deze dag zelf geen activiteiten. U kunt dan ook informatie vergaren of uzelf opgeven voor natuurwerkactiviteiten in uw buurt via www.natuurwerkdag.nl

-Zaterdag 4 november, 9.00 – 16.00 uur.

Landelijke IVN-dag, Burgers' Zoo, thema: Vernieuwende Inspiratie,

In het IVN-magazine “Mens en Natuur” heeft u reeds over deze dag kunnen lezen. Na een welkomstwoord door de Commissaris van de Koningin in Gelderland zal er een forumdiscussie plaatsvinden aan de hand van enkele stellingen. Thema's zijn: natuur, leefomgeving, educatie. Na de lunch zijn er presentaties en workshops. Gedurende de hele dag zijn er informatiekramen te bezoeken waar afdelingen en beroepsorganisatie zich presenteren. En natuurlijk zijn er rondleidingen door de dierentuin verzorgd door de dierentuinwerkgroep van IVN-Arnhem. Hierbij is ook aan de kinderen gedacht.

-Zaterdag 11 november, welkom vanaf 10.00 uur. Gehele dag

Opgave is nog mogelijk via IVN-Amsterdam

Snertwandeling, 27 december

Het wordt alweer een beetje traditie om op de woensdag tussen Kerst en Oud/Nieuwjaar een snertwandeling te organiseren. De laatste twee keer werd er zelfs gewandeld in een witte sneeuwwereld. Of er dit jaar eveneens sneeuw ligt kunnen we uiteraard niet garanderen. Het Nienoordbos leent zich uitstekend voor een verfrissende winterwandeling. En wie denkt dat er in de winterse natuur niets te zien of te beleven valt vergist zich schromelijk. Na

afloop bestaat de mogelijkheid om met de groep in cafe “De Waag” in Nietap, op eigen kosten, nog even na te tafelen onder het genot van een kop snert.

-Woensdag 27 december, 14.00 – 16.00 uur

Vertrek 14.00 h. vanaf parkeerplaats voor InformatieCentrum Nienoord.

Gezellige avond, vrijdag 26 januari 2007

Kent u alle leden van IVN-Leek/Nietap?

Wilt u wel eens gezellig onder elkaar zijn zonder direct met natuurzaken bezig te zijn?

Wij, het afdelingsbestuur, in ieder geval niet (eerste vraag) en ja (tweede vraag).

Daarom willen we eens een avond organiseren voor de afdeling waarbij gezelligheid centraal staat. We weten nu nog niet hoe en nog niet waar.

We weten al wel de datum.

Uiteraard wordt u hier te zijner tijd nader over geïnformeerd.

- Vrijdagavond 26 januari 2007

Plaats, nu nog niet bekend.

Vogelexcursie Lauwersmeergebied, 3 februari 2007

Al een aantal jaren organiseren we ganzenexcursies in de winter. Of er was weinig animo, of de ganzen laten zich juist op die dag niet zien. Bij een eerdere excursie naar de bergboezem lag het water dichtgevoeren. Daarom gaan we deze keer iets verder weg naar een gebied met open water waar zich zeker vogels ophouden, het Lauwersmeergebied. Dus, warm jack en verrekijker mee.

- Zaterdag 3 februari.

Vertrek 09.30 h. vanaf parkeerplaats voor InformatieCentrum Nienoord.

We gaan carpoolen !!

Graag vooraf aanmelden vooraf tot uiterlijk 29 januari bij het
secretariaat. Duur 4 tot 5 uur.

Nachtvlindercursus, maart

Nachtvlinders verheugen zich op een toenemende belangstelling, maar zijn toch relatief onbekend. Daarom overwegen we om in de maand maart hier een cursus aan te wijden. We denken daarbij aan 2 tot 3 dagdelen, 's avonds of overdag en een avondexcursie. Betreffende opzet, kosten, locatie, enz, dient nog het een en ander uitgewerkt te worden.

U wordt hierover t.z.t. verder geïnformeerd en ook de regionale pers zal worden benaderd.

Voorjaarswandeling, 1 april

De lente is enkele dagen geleden officieel begonnen en de natuur laat dit op velerlei wijze zien en horen. Bosanemoon en speenkruid beginnen te bloeien, de vogels zingen, kamperfoelie en vlier botten al uit. Op deze wandeling laten we ons verrassen door wat de natuur op ons pad brengt.

-Zondag 1 april, 14.00 – ca. 16.00 uur

-Vertrekpunt parkeerplaats met informatiebord nabij boswachterswoning aan de Vagevuurselaan te Nietap.

Basiscursus wilde flora, april / mei

Het ligt in de bedoeling om in de maanden april / mei een basiscursus te organiseren over wilde planten. We denken daarbij aan een cursus van vijf dagdelen, 's avonds of overdag en een tweetal veldexcursies. Omtrent opzet, kosten, locatie, enz, dient nog het een en ander uitgewerkt te worden.

U wordt hierover t.z.t. verder geïnformeerd en ook de regionale pers zal worden benaderd.

Scherpe boterbloem

Witte dovenetel

Algemene Ledenvergadering, 10 april

Dinsdagavond 10 april is de algemene ledenvergadering van onze afdeling.

Na het officiële gedeelte is er gelegenheid om met elkaar over afdelingszaken en uw eventuele inbreng met elkaar van gedachten te wisselen.

-Dinsdagavond 10 april, 19.30 – 22.00 uur.

Plaats: Stichting 'de Zijlen', locatie Sintmaheerdt, Spant 1, Tolbert.

Het gebouw met grote rode pijp, parkeerplaats aldaar aanwezig.

Borkener Paradies, 22 april

Omdat een eerder bezoek aan het Borkener Paradies te weinig deelnemers trok (moederdag!), proberen we het nog eens in de herkansing. Het Borkener Paradies ligt vlak over de Duitse grens bij Emmen, bij de stad Meppen. Het is een vrij klein reservaat met een rivierduinenlandschap gelegen in een meander van de rivier de Ems. Het terrein wordt al eeuwen met runderen en paarden begraasd en biedt een afwisseling van open grasland, stuifduinen, struwelen en stukken gesloten eikenbos. Het vormt daarmee één van de weinige bewaarde voorbeelden van een bosweide ofwel Hudewald (zie artikel in Wielewaal oktober 2005 over Hasbrucher Urwald, of zie het archief op onze site). De in open omgeving opgegroeide eiken hebben korte stammen, brede kronen en grillige vormen.

-Zondag 22 april. Gezinsleden mogen mee.

Vertrek 10.30 h. vanaf parkeerplaats voor InformatieCentrum Nienoord.

We gaan carpoolen !!

Aanmelden vooraf tot uiterlijk 15 april bij het secretariaat.

Duur; gehele verdere dag.

Slootjesexcursie, 12 mei

Een bijzonder excursie speciaal voor de jeugd. In de sloot aan de Spitse Vier, naast het fietspad van Nienoord naar Lettelbert, gaan we met schepnetjes het water in. Uiteraard zijn er determinatieplaten en tabellen zodat al het gevondene op naam kan worden gebracht en kan worden bestudeerd.

-Zaterdag 12 mei, 10.00 uur – ca. 12.00 uur.

Verzamelpaats: parkeerplaats voor InformatieCentrum Nienoord

Weidevogels rondom het Leekstermeer, 17 mei

In 2004 en 2006 fietsten we op Hemelvaartsdag om het Leekstermeer. In 2004 zag schrijver dezes voor het eerst baltsende kempfanen, in 2006 hoorden hij duidelijk een kwartel roepen.

Voor een sfeerimpressie; lees het verslag elders in de Wielewaal op pg. 24.

Opnieuw gaan we al fietsend met elkaar de weidevogels rondom het Leekstermeer nader bekijken en beluisteren, op zoek naar buitelende en juichende kieviten, op een paal roepende grutto's, tjuu-duu waarschuwende tureluurs en onophoudelijk tierelierende veldleeuweriken. Wie weet zien we ook hazen reeën en ooivaars.

-Donderdag 17 mei (Hemelvaart)

Fietsexcursie, denk aan uw verrekijker!

Vertrek 13.00 h. vanaf parkeerplaats voor InformatieCentrum Nienoord.

Duur 2 tot 3 uur.

Veldexcursie libellen / vlinders, 26 mei

Deze dag trekken we het veld in om libellen te zien. De Oude Riet ten noorden van de A7 is zo'n gebied, vochtig, bloemrijk en divers, waar we verschillende in mei vliegende libellen kunnen aantreffen. Maar ook de Jilt Dijkshede en andere locaties zijn geschikt. Een definitieve keuze moet nog worden gemaakt. Hoewel deze excursie gericht is op libellen zullen we de vlinders die we tegenkomen eveneens meenemen in onze uitleg.

-Zaterdag 26 mei, 14.00 – ca. 16.00 uur

-Plaats: nog niet bekend.

Natuurwandeling Sintmaheerdt, 13 juni

Met enige regelmaat wordt er een avondwandeling georganiseerd op het terrein van zorginstelling 'De Zijlen'. De vorige keer hadden bewoners van deze zorginstelling een actieve rol in het gidswerk. Niet alleen de cliënten zelf, maar ook de deelnemers waren zeer enthousiast. Ook nu zullen cliënten erbij worden betrokken.

De aandacht gaat met name uit naar de bloeiende flora op dit terrein. De orchideeën en de grote ratelaar staan, mits het voorjaar niet te koud was, in deze periode in volle bloei.

-Woensdag 13 juni, 19.00 h.

Plaats: grote parkeerplaats aan 't Spant 1 te Tolbert

Nachtvlinderavond, 15 juni o.v.

Dit jaar organiseren we in samenwerking met de Vlinder en Libellenwerkgroep 'Stad en Ommeland' Groningen (VLWGro) een nachtvlinderavond op het terrein van 'De Zijlen' in Tolbert, Met sterke lampen en witte lakens worden dan nachtvlinders gelokt, bekeken en gedetermineerd.

Vanaf 21.45 zullen de deskundigen van de VLWGro een en ander opzetten, vanaf 22.30 uur is ook het publiek welkom.

-Vrijdagavond 15 juni, aanvang ca. 22.30 tot na middernacht. (Datum nog onder voorbehoud!)

-Plaats: Stichting 'de Zijlen', locatie Sintmaheerdt, Spant 1, Tolbert, nabij de vlindertuin.

Ligusterpijlstaart (Foto: W.

Hovinga)

Provinciale IVN-dag in het Oldambt.

Ieder Gronings IVN-lid ontvangt persoonlijk een uitnodiging.

-Juni; de exacte datum en aanvangstijd zijn nog niet bekend.

Fietstocht, 1 juli

Nog net voordat voor velen de zomervakanties beginnen, bieden we u nog de kans om met ons mee te fietsen door het Zuidelijk Westerkwartier (en eventueel Noordenveld). De route is nu nog niet uitgestippeld, maar we zullen u ongetwijfeld ook de verschillende landschapstypen die dit gebied rijk is tonen. Bij ieder landschapstype hoort natuurlijk ook een verhaal.

De tocht is maximaal 40 km. lang.

-Zondag 1 juli, aanvang 13.00 h.

Vertrek om 13.00 h. vanaf parkeerplaats voor InformatieCentrum Nienoord.

N.B.1: Tenzij anders vermeldt geldt voor alle activiteiten dat deze voor IVN-leden, donateurs en adverteerders gratis zijn. De prijzen voor niet leden zijn vastgesteld op € 2,00 en voor kinderen tot 12 jaar € 1,00. Daar waar auto's worden ingezet zal gecarpoold worden. De vervoerskosten worden hoofdelijk omgeslagen.

N.B.2: Bij onze activiteiten zijn honden, ook aangelijnd, i.v.m. eventuele verstoring van vogels en wild niet welkom.

De oernatuur en Polder Vredewold.

Voor het gebied petten en bergboezem (polder Vredewold) geldt dat de gelijknamige Gast Vredewold de petten scheidt van de bergboezem. Conclusie: voor het gebied is a.1. een constant en oorspronkelijk landschapselement.

Pingo's komen er voor zover wij weten niet voor. De glaciële beekdalen (a.3.) van de Leke, ten zuiden, en het Oude Riet, ten noorden, zijn beide nog steeds van invloed als landschapsconstituerend element. Trimunt als hoge waterscheiding is voor het gebied niet meer relevant.

De lokale kwel van de gasten en de regionale kwel van het Drents plateau (a.5.) zijn nog steeds belangrijke landschapsbepalende aspecten, evenals de hier diep gelegen keileem- en potkleigronden merendeels met dekzanden tot vlak bij de oppervlakte (a.6.). De 100 eeuwen durende getijdeninvloeden zijn in de negentiende eeuw definitief gestopt. We zullen maar geen pleidooi voeren om die te herstellen. Wel is het zo dat veel zout is afgezet in het laagveen. Interessant om te vermelden is ook dat een plant als Lidsteng, die het samenkomen van zoete en zoute kwel markeert, hier voorkomt.

Zeeklimaat (a.8.) is natuurlijk nog steeds wezenlijk voor het gebied. Hoogveenvorming, via de groei van dikke veenmosveen-pakketten heeft door de invloed van de zee hier nooit plaats gevonden. Laagveenvorming (a.10) daar en tegen des te meer, het vindt nog steeds plaats, maar de ontginning is gestopt. Oorspronkelijke dobben en vennen, bodemkundig beschouwd, als glaciële wateren zijn in Polder Vredewold niet meer als zodanig traceerbaar.

De cultuur-natuur en Polder Vredewold.

Podzolgronden en heide zijn voor ZWK belangrijk, maar voor dit gebied niet relevant. Marum als esdorp ligt buiten het gebied. De dichtstbijzijnde laagliggende hooilanden of Mieden (b.3.) zijn oostelijk de Peizer- en Eelder Maden, zuidelijk de Zuider Maden, vlakbij zijn de Hooilanden van Lettelbert en die van Midwolde, in hoe verre deze vroeger gemeenschappelijk bezit waren is ons niet bekend. Op afstand ten noorden vinden we nog De Hoge- en De Lage Meden.

Mienschereën zijn meestal aan de randen van de opstreckende heerden gelegen weilanden, in gemeenschappelijk bezit. Vlak boven de bewoningsas Vredewold tussen Oostwold, Lettelbert en Midwolde ligt hier zo'n Mienscheer (b.4.) langs de snelweg A7.

Opstreckende heerden (b.5.) zijn in polder Vredewold nog steeds regel. Leidijken komen en kwamen hier niet voor.

Het elzensingelpatroon (b.7.) loodrecht op, en dicht bij de gast Vredewold is fragmentarisch aanwezig en nagenoeg verdwenen. Van nature zijn en waren de omstandigheden hiervoor niet te nat. Enig herstel ligt voor de hand.

Taartpunten in de verkaveling vallen net buiten het gebied, n.l. die van Oostwold en van Pasop.

Concluderend:

1. Van de 19 genoemde landschaps-constituerende elementen voor het ZWK zijn er 10 (*) minstens 1000 jaar oud en van toepassing op Polder Vredewold.

2. Door het grote verval tussen het Fochteloërveen (plus 12 meter NAP) en het Lage Midden van de provincie Groningen, rondom de kop van Drente (min 1 NAP) met daaropvolgend het Hoge Land (plus 1-2 NAP) is dit gebied uniek in Nederland en altijd erg vatbaar geweest voor overstromingen.

Eeuwenlang is deze situatie hier zo geweest, de landerijen in de Petten en de Bergboezem (Polder Vredewold) en de Drie Polders stonden van oktober tot april vaak geheel onder water. Nog tot 1970 is dit het geval.

De bewoners moesten soms een half jaar lang per kano of roeiboot hun huis zien te bereiken.

Een pleidooi voor laagveenmoeras is dus zeker niet arbitrair en al helemaal niet geënt op de situatie van 1850 of 1930, zoals door enkele deelnemers aan de opening van de Groene Maand werd verondersteld.

Weidevogelfietstocht, Hemelvaartsdag 25 mei 2006

Hemelvaartsdag 2006, de weergoden zijn ongunstig. Het is somber, grijs weer, het regent af en toe en het is maar 15 tot 16 graden Celsius. Dankzij een gebrek aan wind voelt het niet al te koud aan.

Ondanks het ongunstige weer staan er, inclusief gids, toch zes mensen klaar die bereid zijn de weergoden te trotseren voor een fietstocht langs de zuidelijke weiden van het Leekstermeer. Het doel; weidevogels bekijken in hun natuurlijke habitat.

En, we hebben veel gezien. Het meest bijzonder was de roep van een kwartel. We hoorden deze enkele malen van zeer dichtbij in het lange gras. Ontdekken konden we hem niet. Met zijn uitermate kenmerkende ploppende geluid alsof er drie keer achtereen kleine kauwgombellen ploffen is hij onmiskenbaar.

Naast een koekoek in de verte hoorden we ook vijf keer de roep van de wulp. Hoewel niet gezien was hij dus aanwezig. De wulp is in feite een nieuwkomer op weidevogelgebied, het was altijd een strand- en wadvogel.

Uitermate mooi toonde zich wat later in de middag een mannelijke bruine kiekendief. We hadden hem al eerder gezien, maar deze keer al zwenkend met de zon op de rug toonde hij zich fantastisch mooi. Het was letterlijk het plaatje uit het boek.

Ondanks het mindere weer stond de veldleeuwerik regelmatig hoog aan de hemel te zingen. De graspieper en de watersnip lieten zich geregeld op hun eigen karakteristieke wijze omlaag vallen. De graspieper als een klein deltaxvleugeltje en de watersnip al mekkerend als een geit, vandaar ook de naam 'hemelgeit'.

Vrij lang hebben we ook staan kijken naar twee koppeltjes roodborsttapuiten die op en om een hek en enkele nabijstaande weidepalen druk in de weer waren. De rozerode stuit was soms prachtig te zien.

Vermeldenswaard is verder nog de aanwezigheid van enkele kolganzen die eigenlijk hier in deze tijd helemaal niet meer horen te zijn, een paartje krakeenden met hun karakteristieke witte driehoekje achter de vleugels en de aanwezigheid van een ooivaar.

Hieronder treft u een overzicht aan van de soorten die we hebben gezien en/of gehoord.

Fuut

Aalscholver, 2 stuks overvliegend

Blauwe reiger, op een plaats vier bijeen

Ooievaar

Kolgans
 Nijlgans, een paartje
 Wilde eend
 Krakeend, paartje met kenmerkende witte driekoek op achterlijf
 Bergeend, 5 stuks overvliegend
 Buizerd, zeer licht kleed
 Bruine kiekendief, mannetje, toonde zich met de zon mee erg mooi
 Kwartel (gehoord, niet gezien)
 Fazant (gehoord, niet gezien)
 Scholekster
 Kievit
 Watersnip, mekkerend terwijl vallend vanuit de lucht
 Wulp (vijf maal gehoord, niet gezien)
 Grutto
 Tureluur
 Oeverloper of ruiter
 Houtduif
 Koekoek (gehoord)
 Gierzwaluw, sikkelvormige vleugels en hoog in de lucht
 Veldleeuwerik, ondanks somber weer toch zingend hoog in de lucht
 Boerenzwaluw, kleiner en lagervliegend dan gierzwaluw
 Boompieper (twijfelgeval, kan ook graspieper zijn geweest hoog in struik)
 Graspieper, als een deltavleugeltje dalend
 Witte kwikstaart op fietspad
 Roek, altijd enkele bijeen
 Kraai, solitair
 Zwartkop (gehoord in struik)
 Grasmus
 Roodborsttapuit, 2 paartjes op en bij hek
 Huismus
 Kneu
 Rietgors

Herman de Meijer

Roodborsttapuit

Vaarexcursie Naardermeer 24 juni 2006

Na een vroege start en een koffiestop bij Hajé arriveerden we ruim op tijd bij “de Visserij”, het startpunt van onze excursie.

We waren met precies 25 personen, zodat niemand teleurgesteld hoefde te worden. In een open fluisterboot “de Tol” gingen we van start. De vrijwillige gids Peter Bijl vertelde over het Naardermeer. Opvallend is de helderheid van het water. De bodem en de planten waren goed te zien, evenals de scholen visjes. De zuiverheid van het water wordt bereikt via zuivering. In de zomer vindt er waterinlaat plaats vanuit de Vecht, na zuivering is het zo zuiver als kraanwater.

Het Naardermeer vindt zijn oorsprong in de 4^e ijstijd en maakte deel uit van en stond onder

invloed van de Almere-Zuiderzee. Het is dus een natuurlijk meer. Ooit werden

er ‘tochten’ aangelegd ter ontwatering, maar de grond bleek zeer onvruchtbaar. Daarom maakte ook niemand bezwaar tegen innundatie t.b.v. wering van de Spanjaarden.

Begin 1900 had Amsterdam plannen om het huisvuil hier heen te brengen. Iedereen kent wel de geschiedenis over de geplande vuilstort en Jac. P. Thijsse. Thijsse kocht het gebied voor 150.000 gulden.

Ook de schrijver Nescio liet zich inspireren door de schoonheid van het gebied. De oevers waren prachtig begroeid met allerlei planten : moerasvergeetmijnet, waterscheerling (zeer giftig), grote boterbloem, kattenstaart en nog vele andere soorten. Bloeiende waterlelies en een kikker die op een blad zat toe te kijken maakten de idylle compleet. We zien twee oude halfvergane deuren waaronder in augustus jonge ringslangen huizen (man en vrouw). Wat later leggen we aan bij een stuk trilveen: de grond ging op en neer als je eroverheen liep. Sommigen gingen op blote voeten door de prut. De zonnedauw laat zich op deze plek in al zijn glorie zien.

De tweede stop was bij de aalscholverkolonie.

Vanuit een ruime kijkhut konden we de vogels goed zien. Er waren heel wat jongen in de nesten en vanwege de warmte werd er flink met de keelflappen

gewapperd. Later zagen we er ook èèn met de bek open vliegen. De aalscholvers halen hun vis uit het IJsselmeer. Bekend is dat aalscholvers soms als groep in een u-vorm de vis opjagen. Als een vogel jongen heeft eet ie wel 1 kg. vis per dag, anders maar 4 ons. Aalscholvers vervuilen het water met hun mest. Daarom is het water

rondom de kolonie met dammen afgeschermd van de rest van het meer.

Op de terugweg zagen we de bubbels van moerasgas. Er vielen ook een paar regendruppels, dat was wel verfrissend. Op weg naar huis dronken we met een deel van de groep nog wat buiten op het terras van Hajé. Er was file vanwege werkzaamheden bij Drachten, zodat de reis wat langer duurde dan gehoopt. Met een voldaan gevoel kwamen we weer thuis. Voor herhaling vatbaar, zo'n dag!

Lyda en Jan van der Molen

Gebiedsbeschrijving van het Wetland Leekstermeer

(Informatie via internet).

1. Het Leekstermeergebied is een Wetland.

Het Leekstermeergebied heeft de status van speciale beschermingszone in het kader van de Europese Vogelrichtlijn en is daarnaast beschermd in het kader van de Wetlandsconventie.

Het gebied maakt ook deel uit van de Ecologische Hoofdstructuur. Het gebied heeft een belangrijke schakelfunctie. Het vormt de natuurlijke verbinding tussen de waterbergboezem langs het Lettelberterdiep in het noorden en de Eelder- en Peizermaden in het oosten. Deze functie zal in de toekomst nog aan betekenis toenemen door de inrichting van zowel de Eelder- en Peizermaden als de Matslootpolder (ten oosten van het Leekstermeer, onderdeel van het Wetland) als waterbergingszones.

Daarnaast wordt er door de Provincie Groningen gewerkt aan plannen voor het herstel van de natuurlijke verbinding van Eelder en Peizerdiep met het Reitdiepdal. Hierbij zal **mogelijk** vanuit het Leekstermeergebied een brede, groene rivier naar het Aduarderdiep gaan lopen. Door deze verschillende verbindingen ontstaat op den duur een uitgestrekt Wetlandgebied, waarin natuurontwikkeling volop kansen krijgt. In ieder geval zijn de geschetste ontwikkelingen van groot belang voor de natuur.

Voor (veel) meer in formatie, bezoek: <http://www.wetlandleekstermeer.tk>

Onder het subkopje “de Onlanden” wordt informatie gegeven over de plannen voor de inrichting van een groot waterbergingsgebied in de Kop van Drenthe, De Drents-Groningse Onlanden. De actuele stand van zaken wordt zo goed mogelijk bijgehouden.

2. Het Waterbergingsgebied.

Eind vorige eeuw kende ons land een aantal jaren met **extreme wateroverlast** door grote hoeveelheden neerslag. In 1998 moesten in het Noorden polders onder water worden gezet om te voorkomen dat kanaaldijken op kritische punten zouden breken. Het vele regenwater dat in korte tijd gevallen was, kon niet bij eb geloosd worden op de Waddenzee, omdat de harde noordwestenwind het water in de Waddenzee dagen achtereen te hoog opstuwde.

In het Lauwersmeer bereikte het boezempeil een waarde van 25 centimeter boven NAP, terwijl dit peil onder normale omstandigheden 92 centimeter onder NAP is. De wind draaide gelukkig op tijd om een ramp te voorkomen. Om voortaan beter op dergelijke extreme situaties voorbereid te zijn, is door de provincies Groningen en Drenthe en het waterschap Noorderzijlvest besloten dat het laaggelegen veenweidegebied in de **Kop van Drenthe** ingericht gaat worden als waterbergingsgebied. Hier kan een teveel aan water tijdelijk geborgen worden. Bij hevige regenval of indien lozing van het regenwater op de Waddenzee niet mogelijk is, stroomt het waterbergingsgebied vol. Naderhand kan het water uit het gebied weer langzaam afgevoerd worden. De gebieden die ingericht zullen worden zijn: een groot deel van de Peizermaden, het gebied rond de Langmadijk en een groot deel van het Leekstermeergebied. In het noorden zal het gebied aansluiten bij het Bergboezem dat in 2002 al gerealiseerd is langs het Lettelberterdiep.

Het gebied tussen Leekstermeer in het westen en het Elsburger Onland in het oosten zal dus over een aantal jaren, wanneer het water uit het Peizerdiep en Eelderdiep weer de ruimte krijgt, een meer **natuurlijke, fluctuerende waterstand** krijgen. Het wordt vooral veel natter in herfst en winter en langzaam droger in de lente en zomer. Hierdoor zal het gebied ingrijpend van karakter gaan veranderen. Er zal veel meer open water zijn en ook zullen de veenweiden voor een groot deel zo nat worden dat de term 'Onlanden' weer van toepassing wordt op het hele gebied. De natuur zal zich naar verwachting gaan ontwikkelen naar een moeraslandschap, met bijbehorende planten, vogels en zoogdieren. Het is de bedoeling dat er in 2007 begonnen wordt met de inrichting van de Peizermaden, waarna het Leekstermeergebied volgt. Als de inrichting klaar is zal een moerasgebied ontstaan zijn van zo'n 2500 ha.

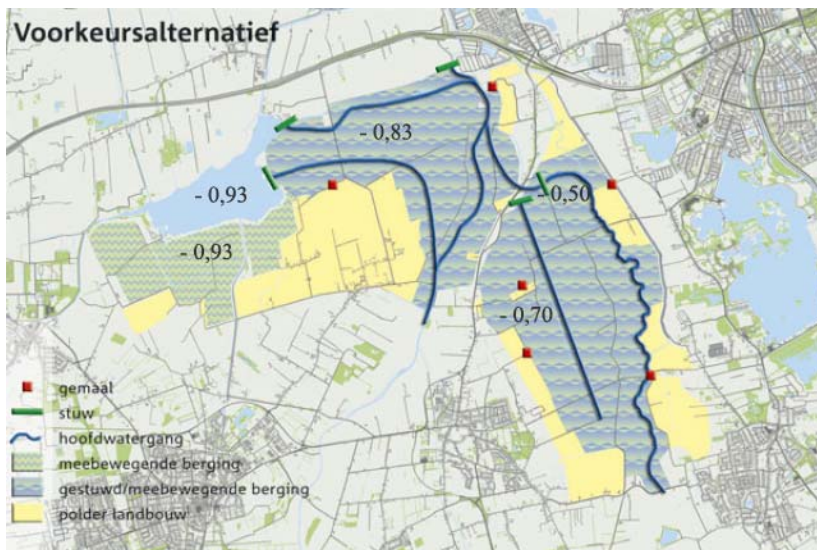
De inrichting van dit moerasgebied past goed in het Waterstreefbeeld dat door de Milieufederaties van Groningen en Drenthe, in samenwerking met Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, het Groninger Landschap en de ANWB, is opgesteld. Onder de kop: **van Veen tot Zee** is een plan gepresenteerd voor een verbinding van het Fochteloërveen met de Waddenzee, via de Drentse beken en het Reitdiep. Doel is de natuurlijke verbinding tussen Waddenzee en het achterland, tot aan de bron het Fochteloërveen, te herstellen. Naast de vorming van het moeras in de Kop van Drenthe horen daar ook bij: herstel van de meanderende beekdalen, herstel van de natuurlijke verbinding tussen

Drentse beken en het Reitdiep en herstel van de getijdenzone in het Waddengebied. Meer over dit plan is te lezen op de websites van de milieufederaties.

De ideeën van de beheerders van de natuur in het gebied (Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer) zijn door deze organisaties gepresenteerd in een gebiedsvisie. Hun voorkeur gaat duidelijk uit naar een '**win-win**' situatie, waarbij (naast de noodzakelijke berging van water) ook de natuurwaarde van het gebied sterk verhoogd wordt. Hoe de visie eruit ziet kunt u bekijken op het kaartje. Kwalitatief gezond water uit de Drentse beken stroomt door de lage gebieden naar het Leekstermeer. In de lage delen ontstaat een moeraszone met volop kansen voor de natuur. De waterkwaliteit van het Leekstermeer verbetert, waardoor de natuur zich hier ook kan herstellen.

3. De actuele stand van zaken.

De landinrichtingscommissie (LC) heeft op 10 augustus 2006 een **Voorkeursalternatief** (VKA) vastgesteld. Hoe dit plan eruit ziet kunt u bekijken op onderstaande kaart. De getallen in de kaart geven de normale waterpeilen in de verschillende delen van het gebied in meters t.o.v. NAP.

(© DLG Drenthe/projectbureau Herinrichting Peize.

4. Hoe werkt het?

Op dit moment zijn de waterpeilen in de polders die straks bij de berging gaan horen rond de -1,10 m NAP. In de nieuwe situatie krijgen de polders allemaal een (beduidend) **hoger peil**, waardoor dus delen van de polder onder water komen te staan. Hoe groot dit deel is, hangt af van het nieuwe peil in de polder en van het peil in de boezem. In de praktijk komt het erop neer dat de waterstand in de gebieden in het zuidwesten (**de Bolmert, de Jarrens en Middelvennen**) even hoog is als in het Leekstermeer. Dit is dus een echte meebewegende berging. Gaat het waterpeil in de boezem (het meer) omhoog, dan stijgt ook het waterpeil in deze gebieden. In de **Matslootpolder** wordt een waterpeil van 10 cm boven boezempeil gehandhaafd door drie stuwen, die het water uit het Peizerdiep tegen houden. Dit water kan vrij de polder in stromen, waardoor ongeveer een derde van het gebied onder water komt te staan. Als door grote regenval het peil in het Leekstermeer met meer dan 10 cm. stijgt, kan het water uit het Peizerdiep niet meer in het meer stromen en zal dus een groter deel van de polder blank komen te staan. Op dat moment is de Matslootpolder dus ook een meebewegende berging geworden. Het waterpeil in de polder volgt het waterpeil in de boezem, tot dit weer onder de -0,83 m NAP is. In zeer extreme situaties (die 1 keer per 100 jaar voorkomen) staat de hele Matslootpolder onder water.

Voor de gebieden in de **Peizer- en Eeldermaden** geldt eenzelfde verhaal, zij het dat het water uit de Gouw en het Eelderdiep hoger opgestuwd wordt. Het waterpeil in het Leekstermeer zal dus veel meer moeten stijgen, voordat eerst de Gouw en dan het Eelderdiep mee gaat doen als meebewegende berging. Maar in de 1 keer per 100 jaar situatie staan ook deze gebieden vrijwel helemaal blank en is de berging dus maximaal in gebruik. Wat in dit gebied nog opvalt, is dat het prachtig meanderende **Eelderdiepje** weer aangesloten wordt op haar bovenloop en daarmee in ere hersteld wordt. De verwachting van de natuurorganisaties is dat de weilanden die 's winters onder water staan, 's zomers langzaam op zullen drogen, doordat de watertoevoer dan geringer is en het water zich daarom meer zal beperken tot de beken zelf. Uiteraard hangt een en ander af van de weersomstandigheden.

Het VKA komt behoorlijk tegemoet aan de wensen van de Natuurorganisaties (zie ook hierboven). Als IVN-afdeling zijn wij zeer tevreden met de uitkomst. Het plan biedt volop mogelijkheden voor het ontstaan van een prachtig **doorstroommoeras**, waar een groot aantal vogelsoorten en ook andere dieren

en planten van gaan profiteren. Voor de Kolganzen zal het gebied waarschijnlijk ook aantrekkelijker worden, want er is straks 's winters meer plek om rustig te

overnachten. Wel leveren de ganzen hier en daar wat foerageergebied in, maar over het algemeen grazen de ganzen tegenwoordig bij voorkeur in de Ganzenfoerageergebieden (zie Kolganzen-pagina op <http://www.wetlandleekstermeer.tk>). Deze gebieden liggen buiten het beoogde waterbergingsgebied.

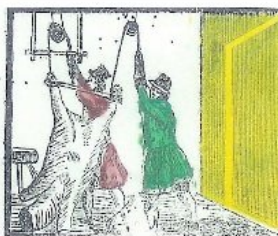
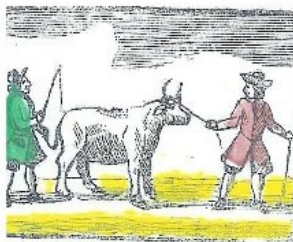
Het VKA moet nu goedgekeurd worden door de provincie, waarna er in november-december begonnen kan worden met de **inspraakprocedures**. Op de website van de Herinrichting Peize (zie <http://www.herinrichtingpeize.nl>), wordt informatie gegeven over de komende procedures.

Herman de Heer

ande NieDijk aan een nieuwe dijk

Met veel plezier waren wij boer in het Drentse land. Jarenlang combineerden wij het houden van melkvee met natuurbeheer. Kenmerkend voor het mooie singellandschap was de kleinschaligheid en verspreide ligging van de percelen. Tijdens de vele publieksactiviteiten die wij organiseerden kregen wij vaak positieve reacties. Toch merkten wij dat het steeds moeilijker werd om de kosten beheersbaar te houden. Toen wij in het kader van de herinrichting Roden-Norg konden verhuizen naar Enumatil hebben wij de kans gegrepen. Een nieuwe plek, met nieuwe uitdagingen en meer mogelijkheden voor de toekomst. Het proces van omschakeling van de grond naar de biologische bedrijfsvoering is nu al bijna twee jaar aan de gang en dus ook bijna voltooid. Eind 2005, begin 2006 verhuisden wij in etappes van Nietap naar de boerderij in Enumatil. Het eerst kwam het, in Nietap nog gewonnen, voer in grote balen naar de kuilplaat, in oktober volgden de melkkoeien. Eind december verhuisden wij met ons gezin en eind maart kwam tenslotte ook het jongvee.

BIOLOGISCH MELKVEEBEDRIJF ANDE NIEDIJK

EEN GOED ADRES VOOR LEKKER RUNDVLEES

Lettelberterdijk 16

9811 PC Enumatil

Verkoop: vrij. van 9.00-18.00

zat. van 9.00-16.00

Tel: 0594-51 71 61

E-mail: boerknol@planet.nl

U komt bij onze boerderij via het laantje naast Dorpsstraat 47, even buiten Enumatil

Ons eerste weideseizoen in Enumatil zit er bijna op. Het herfstige weer van deze week maakt dat we uitzien naar de stalperiode vooral omdat wij nu een grote potstal hebben waar het jongvee heerlijk in het stro kan liggen. De vaste mest die de potstal oplevert past uitstekend in het weidevogelbeheer waar we hier volop mee aan de gang gaan. Landschappelijk doet het gebied rond onze boerderij veel denken aan het Leekstermeergebied waar wij al veel ervaring hebben opgedaan met weidevogelbeheer.

Ook het beheren van slootkanten is hier een grote uitdaging want in tegenstelling tot Nietap is hier volop water. Wij hopen met het verschralen van de slootkanten mooie en misschien ook zeldzame planten en dieren een kans te geven. Naast onze boerderij in Enumatil blijven we de boerderij Het Tichelwerk in Foxwolde pachten van de stichting Het Drentse Landschap. Beide bedrijven vullen elkaar mooi aan. Als wij in Enumatil rust willen in het voorjaar voor de weidevogels, kunnen wij in Foxwolde het jongvee volop laten grazen. Onze melkkoeien blijven in Enumatil. Door de goede verkaveling kunnen wij ze veel beter weiden en hebben ze ook 's nachts lekker gras.

Hierdoor melkt het beter en groeien ze goed.

Op onze nieuwe plek hebben wij een aparte ruimte voor de verkoop van biologisch vlees. Graag vertellen wij nieuwe klanten wat onze biologische bedrijfsvoering allemaal inhoudt en hoe het lekkere vlees geproduceerd wordt. De stoeptegels liggen weer recht voor de deur, er staan nieuwe borden bij de weg dus als u zin hebt komt u maar eens kijken. Hartelijk Welkom!

Margriet Knol en Arjen Boer.

AGENDA samenvatting

- Zaterdag 4 november, 9.00 - 16.00 uur
Landelijke Natuurwerkdag
- Zaterdag 11 november, gehele dag
Landelijke IVN-dag in Burger's Zoo
- Woensdag 27 december, 14.00 - 16.00 uur
Snertwandeling
- Vrijdag 26 januari 2007
Gezellige avond
- Zaterdag 3 februari, vertrek 9.30 uur
Vogelexcursie Lauwersmeergebied
- Maart
Nachtvlindercursus
- Zondag 1 april, 14.00-16.00 uur
Voorjaarswandeling
- April / Mei
Basiscursus wilde flora
- Dinsdag 10 april, 19.30-22.00 uur
Algemene ledenvergadering
- Zondag 22 april, vertrek 10.30 uur
Borkener Paradijs
- Zaterdag 12 mei, 10.00-12.00 uur
Slootjesexcursie
- Donderdag 17 mei, vertrek 13.00 uur
Weidevogels rondom het Leekstermeer
- Zaterdag 26 mei, 14.00 - 16.00 uur
Veldexcursie libellen / vlinders bij Oude Riet
- Woensdag 13 juni, 19.00 - 21.00 uur
Natuurwandeling Sintmaheerdt
- Vrijdag 15 juni, 22.30 - middernacht
Nachtvlinderavond
- Zaterdag .. juni, 10.00 - 16.00 uur
Provinciale IVN-dag in het Oldambt
- Zondag 1 juli, vertrek 13.00 uur
Fietstocht van maximaal 40 km.